

NACİRİ: “BÖLGENİN GELECEĞİ ASLİ UNSURLARININ DEĞİŞEN STATÜKUYA VEREKLERİ CEVABA BAĞLI”

Büyükelçi Mohamed El Fatah Naciri

Büyükelçi Mohamed El Fatah Naciri 2010 yılından bu yana Arap Devletleri Ligi Türkiye Misyon şefi olarak görev yapmaktadır. 1968 yılında Kahire Üniversitesi'nden Siyaset Bilimi lisans derecesine, Arap bilim ve teknoloji Akademisinden MBA derecesine sahip olan Büyükelçi Mohamed El Fatah Naciri, Türkiye'den önce İspanya'da da Arap Devletleri Ligi temsilciliğinde bulunmuştur. Arap Devletleri Ligi Genel Sekreterliği'nde Uluslararası Örgütler Dairesi ve Asya ve Doğu Avrupa Dairesi Başkanlığı görevlerinde de bulunmuştur. Büyükelçi Mohamed El Fatah Naciri, Arap Devletleri Ligi Örgütü'ndeki görevlerinden başka Fas'ta bulunan Merkez Halk Bankası'nda (La Banque Central Populaire) mali analizi ve merkezi kredi komisyonu üyesi olarak da çalışmıştır.

Büyükelçi Mohamed El Fatah Naciri, anadil olarak Arapça'nın yanı sıra iyi düzeyde İngilizce ve Fransızca ve orta düzeyde İspanyolca bilmektedir. Büyükelçi evli ve iki çocuk babasıdır.

ORSAM: İlk olarak bizi kabul ettiğiniz için teşekkür etmek istiyoruz. Dergimizin bu sayısında Ortadoğu'daki güvenlik dinamiklerini, özellikle Arap Baharı olarak bilinen süreçten sonra ve son birkaç ayda ortaya çıkan gelişmelerin sonucu olarak bölgenin güvenlik yapısının nasıl yeniden şekillendiği anlamaya çalışıyoruz. Ortadoğu'daki güvenlik ortamını nasıl görüyorsunuz ve bölgedeki diplomatik ve güvenlik ilişkilerini etkileyen ana dinamikler ya da eğilimler nelerdir?

Mohamed el Fatah Naciri: Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte yeni bir Ortadoğu'nun oluştuğunu görmekteyiz. Bu yeni Ortadoğu'nun en önemli bileşenlerinden biri büyük bir "yumuşak güç" kapasitesine sahip, bölgesi ile, özellikle Arap ve Müslüman ülkeler ile, bütünleşmek ve iyi ilişkiler kurmak isteyen Türkiye'nin Ortadoğu'nun aktif bir üyesi olarak

ortaya çıkmasıdır. Türkiye, Batı bloğunun bir parçası ve NATO'nun tek Müslüman üyesidir. Ancak bahsettiğim Türkiye'nin bölgesi ile bütünleşme çabaları uzun zamandır üyesi olmaya çalıştığı Avrupa Birliği perspektifi ile çelişmemektedir. Türk dış politikası ile ilgili tartışmalar oldukça artmıştır. Türkiye'nin politikasını gözden geçirerek Filistin sorununa nasıl destek verdiğini ve Ortadoğu'da başta nükleer silahlar olmak üzere tüm kitle imha silahlarından arındırılmış bir bölgenin kurulması için çalıştığımızı gözlemledik.

Türkiye'nin bu çabaları, Arap Devletleri Ligi'nde yeni bir hareket başlatmıştır. Her iki taraf da ilişkilerini kurumsallaştırma ihtiyacı hissetmişlerdir ve bunun sonucunda Kasım 2007'de taraflar arasında Arap-Türk İşbirliği Forumu'nu kuran bir Çerçeve Antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmadan bir süre sonra ise Arap Baharı başlamış ve kartlar yeniden karılmıştır. Arap

Baharı, bölge ülkeleri arasında bir takım olumsuz etkilere yol açmıştır. Türkiye'nin Suriye ile ilişkileri yüksek öncelikli olmasına rağmen, Esad'ın ülkesinde ortaya çıkan barışçıl gösterilere nasıl tepki verdiğini ve bunun sonucunda da Türkiye ile Arap Ligi ve üye ülkeleri tarafından nasıl eleştirildiğini gördük. Arap Baharı'nın etkisi ile bölgede kaygan bir güvenlik ortamı ortaya çıkmıştır. Aşırılıkçı güçlerin yükseldiğini ve halk devrimlerini çaldıklarını görüyoruz. Statüko değişmektedir ve bölgenin geleceği bölgenin asli unsurlarının bu gelişmelere nasıl tepki vereceğine bağlı durumdadır. Bir araya gelmeli ve kolektif bir düşünce içine girmelidirler. Bölgenin sorunu, artık uluslararası toplumun bölgenin problemlerini çözmek için bir araya gelmemesinden kaynaklanmaktadır. Ortaya çıkan terör örgütleri ve devlet-dışı aktörler ve en son Irak'taki gelişmeler, bölgenin güvenlik yapısının yeniden ele alınmasını gerektirmektedir. Bunu Arap Ligi ve Türkiye olarak hali hazırda birlikte düşündük ve bu konuda bir çalıştay da düzenledik. Kanaatimce bölge için güvenlik planları yeniden ele alınmalı.

Literatürde devletin çöküşü ya da başarısız devlet olarak adlandırılan bir durumu gözlemlemekteyiz. Bu argümana katılırmısınız?

Evet, ama bildiğiniz üzere her şey görecelidir. Başarısızlığın dereceleri bulunmaktadır. İstikrarın

olmadığı durumlarda, devletin ana fonksiyonlarını yerine getirememesi söz konusu olabilir. Ancak bu, kurumların gücü ile orantılı bir şekilde gerçekleşmektedir ve ülkeden ülkeye değişmektedir. Öte yandan istikrarsızlığın sonuçları bulunmaktadır ve değişime yol açmaktadır. Şu an bir geçiş dönemindeyiz ve statükonun kendisi bozulmuş durumdadır. Yeni planlar ve yeni sınırlar konuşulmaktadır. Eğer sadece bu senaryoları ele alırsak, bölgenin bileşenlerinin ortak hareketleri birçok zorlukla karşılaşacak demektir.

Biraz geriye gidersek; bir noktadan bahsettiniz. Başta, Birleşik Devletler olmak üzere Batı ya da uluslararası toplumun ilgisine dönmek istiyorum. ABD'nin ilgisinin Avrupa ve Ortadoğu'dan Asya'ya kaydığı dile getirilmekte. ABD'nin Ortadoğu'daki gelişmelere ilgisinin azaldığı ve güvenlik ve yönetim anlamında daha kaotik bir durumla karşı karşıya kaldığımız yönündeki değerlendirmelere katılıyor musunuz?

Burada Birleşik Devletler'deki en önemli düşünce kuruluşlarından biri olan Dış İlişkiler Konseyi Başkanı Richard Haass'ın 2006 yılı sonunda yeni Ortadoğu hakkında yazmış olduğu bir makaleye atıfta bulunmak istiyorum. Makalede ABD'nin bölgeden çekileceği ve oluşacak boşluğun da radikal gruplar tarafından doldurulacağı öngörüsünde bulunmaktadır. Bunu

Statüko değişmektedir ve bölgenin geleceği bölgenin asli unsurlarının bu gelişmelere nasıl tepki vereceğine bağlı durumdadır. Bir araya gelmeli ve kolektif bir düşünce içine girmelidirler

şu anda yaşamaktayız. Suriye rejiminin kendi halkına karşı kullandığı kimyasal silahlara ABD Başkanı'nın nasıl tepki verdiğini hepimiz gözlemledik. Kırmızı çizgi olarak belirtilen, Suriye'nin kimyasal silahlarından Rusları da işin içine katarak kurtulma, bu çıkış stratejisinin temelini oluşturmaktadır. Bu ise ilk aşamada İsrail'in çıkarlarına hizmet etmektedir ve İsrail, Arap Baharı'nın sonuçları açısından bir numaralı galibi olarak görünmektedir. Kimyasal silahların yurtdışına çıkarılması, yüzbinlerce Suriyelinin ölmesini engelleyen bir gelişme olmamıştır. Suriye nüfusunun yarısı, hapishanelerdeki dışarıda, yerlerinden edilmiştir. Gerçi Birleşmiş Milletler'in 2005 toplantılarında kabul edilen ve “koruma sorumluluğu” olarak geçen bir karar bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Şartı'ndan esinlenen bu karara göre hiçbir yönetici ya da hükümetin kendi vatandaşlarını öldürme hakkı bulunmamaktadır ve

uluslararası toplumun bu insanları koruma yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu anlayış, Balkanlar'da uygulanmış, ancak Afrika ve son zamanlarda Suriye'de uygulanmamıştır. Bu uluslararası kural, uygun bir şekilde işlememektedir. Beş daimi üyenin çıkarları çatışmakta ve BM Güvenlik Konseyi kilitlenmektedir. Bunun bedelini bizler ödemekteyiz. Çünkü sorumluluk almaya ve kendi sorunlarımızla yüzyüze gelmeye hazır değiliz.

Bölgenin güvenlik sorunlarını çözmek için bölgesel bir mekanizma ihtiyacına daha önce değindiniz. Aynı zamanda Türkiye ile Arap Ligi arasında daha önceki sorunlara da atıfta buldunuz.

Bu, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün girişimiydi ve konuyu tartıştık. Bölgenin sorunlarını çözmek için bir araya gelme konusundaki çıkarlarımızı yeniden gözden geçirmeliyiz. Bölge dışı güçlerin bizim

sorunlarımızı çözmek için yeterince ilgili olmadıkları artık kanıtlanmış durumdadır ve insanlarımız Suriye ve Irak'ta her gün hayatlarını kaybetmektedirler. Bu kan gölünü durdurmak için ise kimse bir adım atmamaktadır. Uluslararası toplumun bizim sorunlarımızı çözmek için işin içine girmesini bekleyebiliriz, ancak bölgenin bir parçası olarak kendi sorunlarımızı çözmek için bir araya gelmekten kaçınamayız. Meselenin özü şudur: Hep beraber işbirliği içinde olmalı ve bu sorunların çözümünde azami çaba göstermeliyiz. Sonsuza kadar dışarıda kalamayız.

Bölgesel mekanizmanın bir boyutuna değindiniz. Kapsayıcı olma boyutu. Sorunlarımız, özellikle Suriye krizini çözme yolunda, kapsayıcı ve işleyen bir mekanizmayı hayata geçirmemizin önündeki engeller nelerdir? Arap Ligi'nin bir inisiyatif başlattığını, ancak bir şekilde bu girişimin bir sonuç vermediğini gördük. Arap Ligi ve Birleşmiş Milletler'in ortak bir girişimi de söz konusu. Etkili bir mekanizmanın hayata geçirilmesinin önünde açıkça birtakım engeller var gibi görünmekte. Nedir bu engeller?

Çok taraflı diplomasinin önemini fazla abartmamamız gerekiyor. Çok taraflı diplomasi çökmüş durumdadır. Uluslararası sistem ortaya çıkan yeni dünyanın ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yeniden dizayn edilmelidir. Birleşmiş

Milletler sistemi kilitlenmiş durumdadır. Arap Ligi, Suriye krizine ilişkin inisiyatifi ele alıp Suriye rejimi ile antlaşmalar imzalamış ve Suriye gözlemcileri kabul etmiştir. Ancak tüm bu çabalar bir sonuç vermemiştir. Bu girişimin başarısızlığından sonra Arap Ligi BM Güvenlik Konseyi'ne başvurmuştur. Ancak mevcut uluslararası sistem içindeki en etkili politik yapı olan BM Güvenlik Konseyi Rusya ve Çin'in vetoları ile kilitlenmiştir. Aynı şekilde Suriye'nin Dostları Çekirdek Grubu'nun birçok toplantı yaptığını ve hiçbir zaman uygulanmayan bildirimler yayınladıklarını görüyoruz. Sonuç getirmeyen Cenevre I ve II'yi ve görevlerini yerine getiremeyen iki BM ve Arap Ligi heyetini görüyoruz. İlk olarak, Suriye ve Irak'a ilişkin sorunların çözülebilmesi için kapsayıcı bir şekilde ele alınmaları gerekmektedir. Bölgedeki ya da söz konusu iki ülkedeki faal durumda olan tarafların hiçbirini çözümün parçası olmaktan dışlayamazsınız. Dışlarsanız sorunu derinleştiren bir rol oynamış olursunuz. Bunun için hazır mıyız? İkinci olarak; iç sorunlarımızın bölgesel ve uluslararası ilişkilerimizi etkilemesine izin vermemeliyiz. İç sorunlar ile bölgesel ya da uluslararası düzeydeki sorunları birbirinden ayırmak zorundayız ve iç meselelere ilişkin her türlü soruna karışmamalı ve beraberce çalışmalıyız. Önceliklerimizi belirleyerek acil olanları ele almalıyız. Önem sırasında en başta gelen konu, insanların ve bölgemizin is-

tikrarı ve güvenliğidir. Peki, buna nasıl ulaşacağız? Bölge ülkeleri olarak bizler, bu amaca ulaşmak için azami çaba harcayacağız.

Aynı konuya yeniden dönersek, bölgede Araplar ile İranlıların ilişkilerini görmekteyiz. Ortadoğu sistemi içinde İran'ın pozisyonu ya da sisteme İran'ın girişi bölgenin en ayrıştırıcı etkeni olarak görülmekte. İran'ın dış politika amaçlarının bölgesel bir mekanizmanın kurulmasının önündeki en önemli kısıt ya da engel olarak görülmesi fikrine katılıyor musunuz? İran ile beraber çalışmanın yolları nelerdir? İran'ı kapsayıcı bölgesel bir mekanizmanın bir parçası yapmanın yolları nelerdir? Hatırladığım kadarıyla daha önceleri İran ile Arap Ligi'nin bir diyalog başlatması söz konusu olmuştu.

Hayır, bu hiçbir zaman başlamadı.

Yanlış hatırlamıyorsam, İran'ı bir toplantınıza çağırmıştınız.

Hayır, o davet kutsal Ramazan ayında Mekke'de Suudi Arabistan Krallığı'nın himayesinde gerçekleştirilen İslam Konferansı Örgütü'nün toplantısıydı. Türkiye, İran Suudi Arabistan ve Mısır'dan oluşacak bir dördü grubun oluşturulması düşünülmekteydi, ancak o da gerçekleşemedi.

Özellikle İran nükleer dosyası konusunda çalışan P5+1 ülkeleri girişimine bakarsak, bu güçlerin

bölgeden herhangi bir gücü konuya dahil etmediklerini görüyoruz. Türkiye ve Brezilya tarafından başlatılan girişimi ve P5 ülkelerinin bunu nasıl karşıladıklarını tekrar hatırlamalıyız. Onlarla anlaşsanız da anlaşmasanız da normalde kapsayıcı bir diyalogun kurulması gerekmektedir. Nükleer meselede bu tehdide en çok maruz kalacak olanlar kimlerdir? Tabii ki, Körfez ülkeleri, Arap Ligi ve Türkiye. Doğal olarak bizler bu küresel güçlerden daha çok komşularımız ve bölgemiz için kaygı duyuyoruz. Ancak onların bir parçası değiliz. Arap Ligi, başta nükleer silahlar olmak üzere, tüm kitle imha silahlarından arındırılmış bir Ortadoğu için bir girişim başlatmıştır. Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması'nın (NPT) 1995 düzenlemelerinde bu girişim kabul edilmiştir. 2010 yılında yapılan son Gözden Geçirme Konferansı'nda bu konuda uluslararası bir konferansın toplanması kararı da alınmıştır. Ancak İsrail, süreci karmaşık hale getirmiş ve uluslararası toplum da fazla istekli olmamıştır. Sonuç olarak, böyle bir toplantı gerçekleşmemiştir. Peki, hem bölgesel hem de küresel etkileri olan ve uluslararası toplumun sözlerini tutmadığı bir sorunu nasıl ele almalıyız? Bu bizim tarafımızdaki bir sorundur. Ortada bir vardır bulunmakta ve üzerinde anlaşmaya varılmış, ancak uluslararası toplum tarafından yerine getirilmeyen atılması gereken adımlar bulunmaktadır. Uluslararası toplum

Ortadoğu'da, başta Filistin meselesi olmak üzere, birçok konuda başarılı olamamıştır. Başka bir şeyler yapmamız gerekmektedir. Benim düşüncem budur.

Arap Ligi'ne yeniden dönersek, Arap Ligi'nde gelişmeleri gözden geçirmek ve teşkilatta reform yapmak için ihtiyaçları değerlendirmek yönünde bir çalışma bulunmakta. Bu süreçte sizin de bahsettiğiniz gibi birtakım zorluklar bulunmakta, Arap Ligi'nin bu zorlukları aşmak için düşünceleri nelerdir?

Arap Ligi, tüm Arap ülkelerinin örgütü durumundadır ve her ülkenin içinde bulunduğu sıkıntıları sizler de biliyorsunuz. Benim söylemeye çalıştığım şey Birleşmiş Milletler ve Arap Ligi de dahil olmak üzere çok taraflı diplomasinin artık görevlerini yerine getiremediğidir. Bölgesel ya da uluslararası sistemin bileşenlerinin düzgün bir şekilde çalışmaması durumunda başarılı olamazsınız. Arap Ligi Suriye'de elinden gelenin en iyisini yapmaya çalıştı, ancak başarılı olamadı. Birleşmiş Milletler'e başvuruldu. Birleşmiş Milletler kilitlendi ve şu an bir savaşla karşı karşıyayız. Bireysel olarak sorunlarımız olduğu gibi toplu olarak sorunlarımız var ve bu sorunları nasıl çözeceğimize ilişkin birlikte düşünmemiz gerekiyor. Kaderimizi kim olursa olsun dış güçlere teslim ettiğimizde de başarı söz konusu olmamaktadır. Şu anda bu ikileme karşı karşıyayız. Bu ikileme başa

çıkabilmek için sorunlara yaklaşımımızı tekrar gözden geçirmek zorundayız. Ancak Arap Ligi, Türkiye, İran ya da uluslararası toplum tek başına sorunları çözemez.

Şu anda iç savaşa dönüşen Suriye krizine gelecek olursak, bölgesel aktörlerin ve uluslararası toplumun birlikte çalışmasına yönelik önerinize dayalı nasıl bir çıkış olabilir?

İleriye dönük bir çözüm için, tüm iyi niyetimizle ve uygun bir çözüm bulmak adına bir araya gelmemiz ve kapsayıcı olmamız gerekiyor. Sorunlarımızın askeri bir çözümü yok. Ve sorunları bu şekilde ele alarak hata yaptığımızı kabul etmemiz gerekiyor. Bunu kabul etmeye hazır mıyız? Eğer hata yaptığımızı ve sorunlarımızı uygun şekilde çözmediğimizi kabul edersek, ancak o zaman bu zorluklarla yüzleşebiliriz. Aksi takdirde başarılı olamayız.

Fakat siyasi çözüm önerilerinin de denendiğini biliyoruz. Cenevre I ve Cenevre II'de başarısız oldu. Hatalar ve eksiklikler neydi?

Kapsayıcı değillerdi.

Hangi açıdan kapsayıcı değillerdi?

Kapsayıcı değillerdi ve tüm aktörler dahil edilmemişti. İlgili taraflar arasındaki diyalog düzgün yürütülmedi. Bu konudaki düşüncem budur. Çünkü eğer başından bugüne kadar soruna yaklaşma yolumuz doğru olsaydı, başarılı olabilirdik.

Şu anda bu ikileme karşı karşıyayız. Bu ikileme başa çıkabilmek için sorunlara yaklaşımımızı tekrar gözden geçirmek zorundayız. Ancak Arap Ligi, Türkiye, İran ya da uluslararası toplum tek başına sorunları çözemez.

Yaklaşımımızın iyi olmadığını kabul etmeli ve yaklaşımımızı yeniden gözden geçirmeliyiz. Halkımız arasında fikir birliği olsaydı ve iyi yönetişime sahip olsaydık, aşırıci dediğimiz gruplar bugün bu kadar güçlü hale gelmezlerdi. İyi yönetişim ve fikir birliği eksikliği bu aşırıci grupların serpilmesine ve bizlere daha fazla sorun yaratmasına neden oldu.

Evet, radikalleşmeden devam edelim.

Radikalleşmenin nedeni iyi yönetişim ve adalet eksikliğidir.

Sadece Suriye’de değil, Irak’ta da zemin kazandıklarını görüyoruz. Özellikle son zamanlarda elde ettiği kazanımlar IŞİD’i gündeme getirdi.

Halkımızın, toplumumuzun umutsuz kısmı, taleplerini dinlemeyenlere muhalefet etmek için radikalizme yönelebilirler.

Fakat vekâlet savaşlarından oluşan başka bir boyut da bölgede mevcuttur. Evet, bu radikal gruplar yerel kızgınlık ve reaksiyonları temsil ediyorlar, fakat

aynı zamanda bu gruplar dış güçler ve bölgesel güçler tarafından vekâlet savaşında kullanılabiliyorlar. Sizce bu sorunu, toplumsal boyutuyla birlikte vekâlet savaş boyutunu da ele alarak nasıl çözebiliriz?

Sihirli kelime kapsayıcı olmaktır. Şimdi, Amerikalılar en son kendi askerlerinden birinin serbest bırakılması için iki Taliban militanını takas ettiklerinde, bir anlaşma yapmış oldular, değil mi? Bu kararları, Amerikan halkı ve Kongre tarafından çok ağır eleştirildi. Fakat terör örgütü olarak kabul ettikleri bir organizasyonla anlaşmak zorunda kaldılar. Eğer sorunları çözmek istiyorsanız herkesle masaya oturmak zorundasınız. İşte bu.

Irak'taki durum sizce nasıl gelişecek?

Tüm uzman ve gözlemcilerin iddialarına göre, eğer durum bu şekilde gelişmeye devam ederse, ülkede bir iç savaş başlayabilir ve Irak üç parçaya bölünür: Güney Şii bölgesi, Orta Sünni bölgesi ve Kuzey Kürt bölgesi. Aslında biz bu senaryoları 3-4 yıl önce Ortadoğu haritasının yeniden şekillendirilmesi kapsamında duyduk. Ortadoğu'nun haritası İngiliz ve Fransız "Sykes-Picot" tarafından tasarlandı ve bu da bir sır değil. Bu anlaşma, Ruslar tarafından devrimden sonra ifşa edilmiş ve yayımlanmıştı. Bizler de bunun farkındayız. Biz bölge insanları, bu sorunları gerçek anlamda aramızda tartışmadık. Eğer Irak'ta siyasetin içindeki

herkes, Kürtler, Türkmenler, Şii ve Sünni Araplar, bir araya gelseler, sorun çözülür. Radikalizmi çözenin yolu da budur. Radikalizm, siyasetçiler birbirleri ile kavga ettikleri ve herkesin milis gücü olduğunda güç kazanıyor.

Kuzey Afrika'daki temel tehditler nelerdir?

Temel odak noktası silah kaçakçılığı sorunu olan Libya, henüz istikrara kavuşamadı. Bu silahlar, Mali ve Batı Afrika'ya kadar ulaştı. Somali'de durum henüz normalleşmedi ve aşırılıkçı örgütler, şimdi bu ülkeden Batı Afrika'ya uzanmaktalar. İslami Mağrip El Kaidesi hâlâ ciddi bir tehdit olmaya devam ediyor. Kuzey Afrika ülkelerinin bu tehdidin farkında olduklarını düşünüyorum. Yetkili makamlar, bu sorunları uygun bir şekilde çözmek için ellerinde geleni yapmaktalar.

Daha başarılı örnekler odaklanmak gerekirse, Tunus'ta siyasal dönüşümü ve demokratik deneyimi nasıl değerlendiriyorsunuz? Ayrıca Ürdün'de de kısmi reformlar görüyoruz. Bölgede daha iyi yönetim adına bazı olumlu gelişmeler ve uygulanan reformlar görüyoruz. Bu örneklerin başarısını da değerlendirebilir misiniz?

Tunus önemli ilerlemeler kaydetti. Tunuslular oldukça eğitimli bir halk. Tunuslu kadınlar oldukça özgürler. Bağımsızlığın ardından, Burgiba modern bir Tunus inşa etti.

Bu geçmiş, yeni kurumların inşasına, yeni anayasanın hazırlanmasına ve diğer olumlu çalışmalara yardımcı oldu. Tunus'ta sadece tek güçten bahsetmek mümkün değil. Tunus'ta kurumsallaşmanın seviyesi oldukça yüksek. Tunus küçük bir ülke, ancak Libya'da gördüğümüz olumsuz gelişmelerden kaçınmayı başardı. Diğer yandan Libya'da sadece Kaddafi vardı, ordu yoktu, kurumlar yoktu, hiçbir şey yoktu. Libyalılar şimdi sıfırdan başlamaya çalışıyorlar ve bu oldukça zor. Fas bir monarşi; şu anda ülkeyi yöneten hanedan üç buçuk yüzyıldan fazla bir süredir ülkeyi yönetmektedir ve kralın meşruiyeti sorgulanmamaktadır. Kral, anayasal değişiklik ve reformlar için inisiyatif aldı. Öte yandan Cezayir yıllar önce İslami radikalizmden ötürü acılar çekti ve çalışan kurumları olduğu için statükoyu değiştirecek herhangi bir şey yapma eğiliminde değiller. Yani durum, ülkeden ülkeye değişiklik gösteriyor. Mısır, Arap Dünyası'nın merkezidir. Yeni anayasasına göre üçüncü cumhuriyet inşa ediliyor. Eski kurumlar hala çalışmaya devam ediyor, fakat farklı pek çok zorlukla karşılaşıyorlar.

Genel olarak, tanık olduğumuz bu uyanışların yerleşmesi biraz zaman alacaktır. Diktatörlük veya otoriterlikten mağdur olan ülkelerin demokratikleşmesi bir iki günde başarılabilir. İstikrarlı bir evreye ulaşmak için tüm mevsimleri göreceksiniz. Fakat bizim elitlerin görmesi gereken şey, gelişmelerin

daha önceki duruma çevrilemeyeceğidir. Değişim rüzgarları başladı ve bunu hiçbir şey durduramaz. Halkımız ve elitler yoksulluk, cehalet ve geri kalmışlıkla mücadele etmek için barış içinde ve birlikte çalışmalıdır. Japon siyasi elitlerinin halkın yardımıyla ülkelerini yeterli kaynaklara sahip olmadan, bir devrim gerçekleştirmeksizin, ölümler yaşanmadan ve şiddetsiz bir şekilde nasıl küresel gelişmiş bir ülke haline getirdiklerini gördük.

Peki, Türkiye'nin bölgeyle, Kuzey Afrika ülkeleriyle, Ortadoğu ve Levant ile ilişkilerini değerlendirir misiniz?

İkili ilişkiler açısından ülkeden ülkeye değişmektedir. Fakat Arap Baharı, elbette, Türkiye ile Arap Dünyası arasındaki ilişkileri etkiledi. Bu duruma ben "bir fincan suda fırtına" diyebilirim. Türkiye çok önemli bir ülkedir. Arap ülkelerinin Türkiye'ye ihtiyaçları var, Türkiye'nin de onlara. Türkiye bölge için vazgeçilmez bir aktör. Türkiye Ortadoğu'ya geri geldi. Türkiye, Ortadoğu'yu yeniden keşfetti. Bu, 2007 yılında Foreign Affairs dergisi tarafından yayınlanan bir makalenin başlığı. Türkiye, Ortadoğu'yu ve kendisini yeniden keşfetti. Bizler aynı kültüre sahibiz. Komşuyuz. Kendi güvenlik düzenlerimizle ilgili kaygılanıyoruz. Bir araya gelmeliyiz. Birlikte çalışmalıyız. Birlikte çalışmak zorundayız. Bölge insanları, Ortadoğu'nun refahı için daha fazla bütünleşme ve bağlılık istiyor. Bu da Türkiye

ve Arap Dünyası olmadan gerçekleştirilemez. Yani, Türkiye'nin Araplara ihtiyacı var, Araplarımıza Türkiye'ye. Bir araya gelemezsek hiçbir şey başaramayız. ABD büyük bir ülkedir, yani, bir bölge, bir kıta gibidir. Avrupa'da 28 ülke var. Asya-Pasifik var. Pek çok küçük ülkenin olduğu tek bölgeyiz ve her ülkenin kendi gündemi var. Hiçbir ülke, kendi politikasını veya görüşlerini diğerlerine dikte etmiyor. Bazı konularda uzlaşıya, bir güvenlik planına ve ülkelerimiz arasında ekonomik entegrasyona ihtiyacımız var. Ancak bunlardan sonra başarılı olabiliriz.

Sizler burada, Türkiye ile bölge arasındaki işbirliğini, sadece ikili ilişkileri değil aynı zamanda örgütsel düzeyde işbirliğini, koordine ediyorsunuz. Arap Ligi olarak, üzerinde çalıştığımız spesifik, yani tarım, sanayi, sadece güvenlik projeleri gibi farklı alanlardaki projeler nelerdir?

Daha önce bahsettiğim üzere, 2007 yılında imzaladığımız bir çerçeve antlaşması var. Bu antlaşma siyasi, güvenlik, ekonomik, sosyal, kültürel konuları ve Medeniyetler İttifakını, yani tüm alanları, kapsamaktadır. Yani stratejik bir platformumuz var. Ayrıca, 2012-2015 yılları arasında kapsayan bir stratejik planımız bulunuyor ve pek çok başarı elde ettik. Dışişleri bakanlarımız arasında beş toplantı gerçekleştirdik. Dört tur Arap-Türk Parlamenter diyalogu organize ettik. Sanayi bakanları, ekonomi ba-

kanları, ticaret ve yatırım bakanları arasında bakanlar toplantıları düzenliyoruz. İlkini geçen yıl Eylül ayında Mersin'de düzenledik. Şu anda ise önümüzdeki yılın ilk çeyreğinde gerçekleşmesi planlanan ve Kuveyt'in ev sahipliği yapacağı ikincisini organize ediyoruz. Ortadoğu'da güvenlik hakkında bir çalıştay gerçekleştirdik. Diğer pek çok konu hakkında da çalıştaylar organize etmekteyiz. Eğitim, ekonomik yaşam ve diğer alanlar hakkında olmak üzere pek çok farklı çalıştay düzenlemeyi planlıyoruz. Bizim ülkelerimiz ile Türkiye arasındaki ticaret, 2002 yılında 7 milyar ABD doları civarındaydı. Geçen yıl ticaret hacmi 57 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Türk girişimciler, Arap Dünyası'nda her yerdeler. Bölgede milyar dolarlarca yatırım yaptılar ve Araplar da burada milyar dolarlarca yatırım yaptı. Arap Devletleri Ligi, Türkiye'de daha önce temsilcilik açmamıştı, temsilciliğimiz ilk defa açıldı. Temsilciliğimiz Türkiye ile tüm alanlarda çok taraflı ilişkilerin geliştirilmesi ve derinleştirilmesi adına üzerine düşen görevleri oynamaya devam edecektir.

Ekleme istediğiniz hususlar var mıdır?

Değerli araştırma merkezimize teşekkür etmek istiyorum. Buraya geldiğimden beri, Türkiye'de pek çok araştırma merkezinin kurulduğunu gördüm ve bu iyi bir işarettir. Türk entelektüellerine saygı duyuyorum. Söylemem gerek ki

İstikrarlı bir evreye ulaşmak için tüm mevsimleri göreceksiniz. Fakat bizim elitlerin görmesi gereken şey, gelişmelerin daha önceki duruma çevrilemeyeceğidir. Değişim rüzgarları başladı ve bunu hiçbir şey durduramaz.

hükümetin Türkiye’de elde ettikleri başarıları da takdir ediyorum. Umuyorum ki Türkiye daha fazla demokratikleşme, modernleşme ve kalkınma için yumuşak süreçler yaşar. En son olarak da, “Araplar

ve Türkler” arasındaki işbirliğinin, bölge insanlarının istikrar ve düzen rüyalarını gerçeğe dönüştüreceğini umut ediyorum.

Teşekkür ederiz.

ORSAM, Ortadoğu konusunda faaliyet gösteren tarafsız bir düşünce kuruluşudur. ORSAM Ortadoğu ile ilgili bilgi kaynaklarını çeşitlendirmeyi ve bölge uzmanlarının düşüncelerini Türk akademik ve siyasi çevrelere doğrudan yansıtabilmeyi hedeflemektedir. Bu amaçlar doğrultusunda ORSAM, Ortadoğu ülkelerindeki devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak, yerel perspektiflerin güçlü yayın yelpazesıyla gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır. ORSAM yayın yelpazesi içinde kitap, rapor, bülten, politika notu, konferans tutanağı ve ORSAM dergileri *Ortadoğu Analiz* ve *Ortadoğu Etütleri* bulunmaktadır.

© Bu metnin içeriğinin telif hakları ORSAM’a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir. ORSAM’ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ORSAM

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)

Süleyman Nazif Sokak No: 12-B Çankaya / Ankara

Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48

www.orsam.org.tr